

Ettepanek Vabariigi Valitsusele koostada „Haavatavate sihtrühmade kaitse strateegia 2010-2014: alaealiste poolt ja vastu toime pandud kuritegevuse ning koduvägivalla ja inimkaubanduse vastu võitlemine“

Sissejuhatus

Tulenevalt Vabariigi Valitsuse 13.12.2005.a määrusest nr 302 „Strateegiliste arengukavade liigid ning nende koostamise, täiendamise, elluviimise, hindamise ja aruandluse kord“ esitab valdkonna arengukava koostamiseks vastava valdkonna küsimuste eest vastutav minister Vabariigi Valitsusele valdkonna arengukava koostamise ettepaneku.

Käesolev ettepanek selgitab nii põhjusi, miks on vaja arengukava koostada, kui ka arengukava esialgseid eesmärke, kirjeldades ka peamisi lahendust vajavaid probleeme, arengukava väljatöötamise korraldust ja koostatava kava seoseid teiste strateegiliste dokumentidega. Konkreetsed meetmed ja tegevused probleemide lahendamiseks töötatakse välja arengukava koostamise raames erinevate asutuste koostöös, kus kaasatud asutused hakkavad koordineerima oma valdkonnas sobivate lahenduste väljatöötamist.

Ettepanekus ei ole toodud esialgset kulude prognoosi arengukava elluviimiseks, kuna praeguses arengukava koostamise staadiumis, kus töö meetmete ja tegevuste valiku osas seisab alles ees, pole ressursivajadust veel võimalik hinnata.

Ettepaneku koostasid Justiitsministeeriumi (JuM) kriminaalpoliitika osakonna kriminaalteabe ja analüüsi talituse nõunikud Brit Tammiste (e-mail: Brit.Tammiste@just.ee) ja Kaire Tamm (Kaire.Tamm@just.ee).

1. Arengukava koostamise vajadus

Justiits- ja siseministri vahel sõlmiti 23. augustil 2005. a Laulasmaa deklaratsioon, mille kohaselt on õiguskaitseasutuste ühiseks eelistuseks võitlus alaealiste poolt ning alaealiste suhtes toimepandud kuritegevusega, esmajärjekorras lapsohvritega vägivalla- ja seksuaalkuritegudega, ning organiseeritud kuritegevusega, s.h inimkaubandusega seotud kuritegevusega.

Laulasmaa deklaratsioonis toodud prioriteetide täimiseks töötati välja eraldi inimkaubanduse vastu võitlemise riiklik arengukava aastateks 2006-2009¹ ja alaealiste kuritegevuse vähendamise arengukava aastateks 2007-2009². Mõlemad arengukavad lõpevad 2009. aastal.

Nii inimkaubanduse kui alaealiste kuritegevuse vähendamine on jätkuvalt kriminaalpoliitiliselt prioriteetsed teemad, millega on kavas tegeleda ka järgnevatel aastatel; JuM 2009. a tööplaanis on samuti kavandatud uue vastava arengukava väljatöötamine.

Mitmed alaealiste vastu ja poolt toime pandud kuritegevuse ning inimkaubanduse ennetamisega seotud probleemid on sageli väga keerukad, omavahel seotud ning ministeeriumideülesed. Näiteks on need paljuski seotud lapsepõlve väärkohtlemisega, milleks Maailma Terviseorganisatsiooni (WHO) järgi peetakse füüsilist väärkohtlemist, seksuaalset ärakasutamist (sh nt pedofiilia, aga ka lapse sundimine või meelitamine prostitutsioonile, pornograafiliste materjalide valmistamisele või sellistes materjalides osalemisele), ka lapse hooletusse jätmist või hooletut kohtlemist, lapse emotsionaalset väärkohtlemist ning lapse majanduslikku ärakasutamist (siia kuulub nt lapstööjõu või lapsprostituutide töölerakendamine). Sageli pannakse lapse väärkohtlemine toime lapse lähedaste isikute, pereliikmete poolt, mis teeb selle probleemiga tegelemise äärmiselt komplitseerituks.

Eestis on koduvägivallajuhtumite puhul valdavalt tegu füüsilise ja seksuaalse vägivallaga (nt Kase & Pettai 2005).

¹ Kiidetud heaks VV 26.01.2006.a otsusega.

² Kiidetud heaks VV 26.11.2006.a otsusega.

Uuringud on näidanud seost lapsepõlves kogetud või nähtud vägivalda ja hilisema vägivaldse käitumise vahel ja väärkohtlemise kui õpitud käitumisviisi edasikandumist ühelt põlvkonnalt teisele³. Otseselt on seotud perekonna sotsiaalse kontrolli puudumine, vanemate ja laste omavahelised halvad suhted ning alaealiste õigusrikkumiste esinemine⁴. Samuti on leitud, et nendel lastel, kes on alaealisena pannud toime õigusrikkumisi, on halvemad sotsialiseerumistingimused ja kooliprobleemid; nende suhted vanematega on kehvad: neil on sagedasti tülid vanematega jne⁵. Ka sotsiaaldemograafilised tegurid mõjutavad oluliselt haavatavate isikute kuriteoohvriks langemist, aga ka kalduvust kuritegusid toime panna, nt vanemate majanduslik olukord. Seega kodul, lisaks koolile ja kohalikule kogukonnale, mille ümber lapse elu peamiselt koondub, on oluline roll noorte õigusteadlikkuse, käitumismudelite, arusaamade ja hoiakute kujundamisel. Ka inimkaubanduse ohvriks sattumise ohu vähendamiseks nähakse inimkaubandusevastase EN konventsioonis⁶ ette erimeetmete rakendamist peaaesjalikult kaitsvat keskkonda tagades.

Justiitsministeerium on leidnud, et võidelda paremini inimkaubanduse ja koduvägivalla ohvriks sattumisega, abistada haavatavaid sihtrühmi ning ennetada alaealiste kuritegelikule teele pöördumist, tuleks nimetatud valdkondadele läheneda terviklikult. Selleks oleks senise killustatud lähenemise (see väljendub omavahel sageli kattuvate tegevustega alaealiste kuritegevuse vastu võitlemise ja inimkaubanduse vastu võitlemise eraldi arengukavades) asemel otstarbekam koostada üks laiapõhjaline strateegiline dokument, mis läheneks valdkonnale seostatult.

Ühe arengukava koostamine aitaks kaasa ka terviklikumale strateegilisele planeerimisele ja arengukavade vähendamisele. Arengukavade paljususest, sisulistest kattuvustest ja vajadusest arengukavade arvu vähendada on rääkinud nii Riigikantselei⁷ kui Praxis⁸, kes on ühtlasi soovitanud arengukavasid konsolideerida ja liikuda ennekõike valitsuse prioriteetidest selgelt eesmärgistatud strateegiliste dokumentide suunas.

Uueks perioodiks koostatava ühe arengukava näol ei ole tegemist kahe senise arengukava mehhaanilise liitmisega, vaid eraldiseisva uue strateegilise dokumendi koostamisega. Uus strateegiline dokument käsitleks küll mitmeid teemasid olemasolevatest arengukavades, mis arengukavade rakendamise aruannete kohaselt vajavad jätkuvalt ellu viimist ja arendamist, aga ka täiesti uusi teemasid, millele olemasolevates arengukavades pole üldse või on vähe tähelepanu pööratud (nt laste vastu toime pandud kuritegevus, lastega kaubitsemine ja saatjata alaealised) ja alles viimastel aastatel aktuaalsena esile kerkinud teemasid (nt väärkohtlemine küberruumi vahendusel).

2. Hetkeolukorra ülevaade

Kehtivate inimkaubanduse vastu võitlemise riikliku arengukava ja alaealiste kuritegevuse vähendamise arengukava elluviimise kohta on koostatud iga-aastased aruanded, mis asuvad JuM kodulehel (vt vastavalt <http://www.just.ee/18886> ja <http://www.just.ee/25719>). Arengukavade lõpparuanded ehk hinnang nende elluviimise edukusele esitatakse valitsusele koos uue arengukava heakskiitmisega.

³ Allaste, A-A., Võõbus, V. (2008). Vägivald lähisuhetes: selle põhjused ja võimalikud lahendused

⁴ Markina, A., Šahverdov-Žarkovski, B. (2007). Eesti alaealiste hälbiv käitumine. Tartu Ülikooli Õigusinstituut, Justiitsministeerium, 2007.

⁵ Saar, J. (2003). Õigusvastane käitumine alaealisena ja kriminaalsed karjäärid (Eesti 1985 - 1999 longituuduurimuse andmetel), doktoritöö, Tartu Ülikool, Õigusteaduskond.

⁶ Eesti soovib konventsiooni allkirjastada 2009.a. Eelnõu on läbinud kooskõlastusringi.

⁷ Kasemets, K. (2006). Strateegiline planeerimine Eestis eile ja täna. Riigikogu toimetised 14, 2006.

⁸ Annika Uudelepp. (2008). Ülevaade strateegiate mõjuhindamise hetkeolukorrast ja selle peamistest kitsaskohtadest Eestis. Praxis.

Alljärgnevalt on esitatud nimetatud valdkondade hetkeolukorra kohta statistiline lühiülevaade. Põhjalikum ülevaade kuritegevuse statistikast ning kuritegeliku olukorra analüüs on toodud Justiitsministeeriumi väljaannetes „Kuritegevus Eestis“, mille elektroonilise versiooniga on võimalik tutvuda JuM koduleel – <http://www.just.ee/30140>.

Alaealistega seotud kuritegevus

2008. aasta jooksul tehti kindlaks 2289 isikut, kes kuriteo toimepanemise ajal olid alaealised (17 aastased või nooremad).⁹ Võrreldes 2007. aastaga, kui selgitati välja 2114 alaealist kurjategijat, on seda 8% enam. Alaealistest kurjategijatest oli poisse 83% ning tüdrukuid 17%. Kokku registreeriti 2008. aastal 3208 alaealiste poolt toime pandud kuritegu, see on 341 kuriteo võrra enam kui 2007. aastal ning 114 võrra vähem kui 2006. aastal. Seega kasvas aastaga alaealiste kuritegude arv võrreldes 2007. aastaga 12%.

Levinuimad alaealiste poolt toime pandud kuriteod olid, nagu ka täisealistegi puhul, vargus ja kehaline väärkohtlemine. Neile kuriteoliikidele järgnesid avaliku korra raske rikkumine, omavoliline sissetung ning asja omavoliline kasutamine, mille puhul on tegu enamasti vanemate sõiduautode ärandamisega. Alaealiste üldine kuritegelik aktiivsus paistab Eestis eriti silma varavastaste kuritegude puhul. Kui keskmiselt moodustasid alaealiste poolt toime pandud kuriteod umbes 15% kõikidest lahendatud kuritegudest, siis näiteks varguse puhul oli alaealiste osakaal 19%, röövimiste puhul 23%, väljapressimiste puhul aga lausa 40%.

2008. aastal registreeriti kokku 32 717 alaealiste poolt toime pandud väärtegu, alaealiste väärtegude arv on viimasel aastatel mõnevõrra kasvanud (nt 2008. a võrreldes 2007. aastaga 14%). Väärtegude struktuuri osas tervikuna pole olulisi muutusi toimunud, endiselt on sagedasemad alaealiste väärteod seotud alkoholiseaduse, tubakaseaduse ning liikluseaduse rikkumistega.

Otsuseid alaealiste õigusrikkujate mõjutamise ja karistamise kohta tehakse nii alaealiste komisjonides kui justiitsüsteemis. 2008. aastal ca 30% (ligi 700) alaealiste kuritegudest saadeti arutamiseks alaealiste komisjonidesse ning 45% jõuab kohtusse, ülejäänud kuriteod lõpetatakse nt avaliku menetlushuvi puudumisel vms. Alaealiste komisjoni suunamise enamlevinud põhjusteks on väärteo toimepanemine alla 14-aastase isiku poolt (37%); koolikohustuse mittetäitmine (20%); kuriteo toimepanemine 14–18-aastase isiku poolt (16%).

Alaealiste kriminaalasju menetletakse üldjuhul kiiremini kui täisealiste kriminaalasju, keskmine menetluse pikkus alaealiste kriminaalasjades oli 2008. aastal kohtueelses menetluses mediaani järgi 3 kuud. Alaealiste kriminaalasjade kiire menetlemine seati politsei ja prokuratuuri prioriteediks 2007. aasta suvel. Lühikese menetlusaja eesmärgiks on ühelt poolt tagada kiire ning mõjus reageerimine õigusrikkumistele ning teiselt poolt alaealise võimalikult vähene traumeerimine läbi menetluse. Keskmine kohtumenetluse pikkus oli 2008. aasta II poolaastal mediaani järgi 1,4 kuud.

2008. aastal valminud uuringu¹⁰ andmetel oli kohtus süüdimõistetud alaealiste seas eelnevalt kriminaalkorras karistatud alaealisi ligi kolmandik. Enam kui pooled alaealistest (57%) olid vähemalt ühel korral saanud karistada väärteokorras ja seda kõige sagedamini alkoholi- ja tubakaseaduse rikkumise eest.

⁹ Alaealiste ning nende poolt toime pandud kuritegude arvestuse aluseks on 2008. aasta jooksul lahendatud kuriteod ehk kriminaalmenetluse otstarbekusest lõpetamised ning kohtusse saatmised. See tähendab, et alaealise osalus kuriteos on kuriteo lahendamise ajaks piisavalt kindel. Teiselt poolt tähendab see aga seda, et kuritegude hulgas on ka neid, mis on toime pandud varasematel aastatel.

¹⁰ Uuringu raport on kättesaadav Justiitsministeeriumi kodulehelt: <http://www.just.ee/20495>

Reaalset vanglakaristust määrati alaealistele kõige enam eluvastaste kuritegude eest; ülejäänud kuriteoliikide puhul kohaldati kõige sagedamini karistusest tingimisi vabastamist allutamise ja käitumiskontrollile (veidi enam kui pooltel juhtudel).

Käitumiskontrolli kui mõjutusvahendit ja vangistust kasutati veidi vähem kui viiendikel juhtudel ning hoiatust ja tingimisi karistusest vabastamist alla 3% juhtudest. Kõige vähem kohaldati üldkasulikkutööd (1%) ja erikooli saatmist (1%).

Koduvägivald

Politsei ameti andmetel registreeriti 2008.a. peretüli teateid¹¹ 2553 (sh 265 lapse osaluseta, 1111 peretüli lapsega, 328 probleemse pere peretüli)¹², see on 440 võrra vähem kui 2007.a. Kõigist politseile teatatud peretülidest registreeriti kuriteona 17% (442) ehk 3,3% vähem kui 2007. aastal. Kuriteona registreeritakse need peretülid, mille puhul on alustatud kriminaalmenetlus.

Kuriteona registreeritud juhtumitest 97% moodustasid kehalise väärkohtlemise juhtumid (411), neist omakorda 26% toimusid lapse juuresolekul. 4% kuriteona registreeritud tülidest moodustasid ähvardamise juhtumid ning 1% piinamise juhtumid. Viis piinamise juhtumit kuuest pandi toime lapse juuresolekul.

Seksuaalne väärkohtlemine

2008. aastal registreeriti kokku 368 seksuaalkuritegu, suurima osa moodustasid vägistamise, lapsporno valmistamise, sugulise kire rahuldamise ja vägivaldse rahuldamise ning seksuaalse ahvatlemisega seotud juhtumid. Viimastel aastatel on sagenenud küberruumi vahendusel toime pandud lapsohvritega seksuaalkuriteod. Varasemaga võrreldes oli 2008.a vähem konkreetselt lapsporno valmistamisega seotud juhtumeid, rohkem lapsporno allalaadimise, edastamise või hoidmisega seotud juhtumeid.

Tüüpiline seksuaalkuriteo toime pannud isik oli noor Eesti kodakondsusega mees, kes enamasti pani kuriteo toime üksi.

Nii vägistamiste, nagu ka teiste seksuaalse väärkohtlemiste, puhul on suurem risk ohvriks langeda noortel ja lastel. Näiteks meedikute hinnangul on seksuaalse ja (ja ka füüsilise) vägivalla ohvriks eelkõige noored naised vanuses kuni 30 aastat (Kase & Pettai, 2003). Ohvriks langemise põhjuseks on sageli ohvri haavatavus, sõltuvus kuriteo toimepanejast ning ohvri arenguline ebaküpsus mõistmaks, mida nendega tehakse ja vähene julgus ning suutlikkus vastu hakata. Rahvusvahelise ohvriuuringu andmed 30 riigi osas näitavad, et pooltel juhtudel ohver tundis kurjategijat, veidi enam kui kolmandik ohvritest teadis kurjategijat näo järgi ja kümnendikul juhtudel välimuse järgi (Dijk, Kestern, & Smit, 2007).

Ka Eestis oli tüüpiline seksuaalkuriteo ohver alaealine või noor naine ning vastupidiselt levinud müüdile tundis kurjategijat või oli lausa tema sugulane.

¹¹ Peretüli teated on politseisse laekunud ning politsei infosüsteemi POLIS kantud teated, kus esmase põhjalikult kontrollimata info kohaselt on tegemist peretüliga.

¹² Peretüli teate liigiks märgitakse: a) peretüli lapse osalusega/b) lapse osaluseta, c) probleemne pere. Kuna tegemist on esmase infoga, ei ole alati teada lapse osalus või mitteosalus ning sel juhul märgitakse „probleemne pere“.

Inimkaubandus

2008. aastal registreeriti 189 kuritegu, millest osa võivad olla seotud inimkaubandusega, mis on 54 (39%) võrra rohkem kui 2007. aastal (136 registreeritud kuritegu). Riigiprokuratuuri andmetel (2008) puutus prokuratuur 2008.a kokku 4 inimkaubandusega seotud kuritegeliku grupiga ning ühe piiriülese inimkaubanduse grupiga: kokku tegeleti suuremal või vähemal määral 17 inimkaubandusega seotud isikuga.

Peamiselt on inimkaubanduse kuriteod seotud prostitutsiooni vahendamisega. 2008. aastal kasvas võrreldes 2007.aastaga prostitutsioonile kaasaaitamise juhtumite arv 13 võrra. Kui eelmisel viiel aastal registreeriti paar-kolm alaealise prostitutsioonile kaasaaitamise ja alaealise prostitutsioonile kallutamise juhtumit, siis 2008.a. registreeriti neid vastavalt 9 ja 6. Kõigist prostitutsioonile kaasaaitamise kuriteos kahtlustatavatest 1/3 olid naised ning 2/3 mehed.

Orjastamise (KarS §133) kuriteo koosseis on kõige lähemal inimkaubanduse mõistele. Viimase 6 aasta jooksul on Eestis registreeritud 12 orjastamise juhtumit, igal aastal 1-4 juhtumit.

3. Valdkonna peamised probleemid

Alljärgnevalt on esitatud need probleemid, millele arengukava väljatöötamise käigus pööratakse suuremat tähelepanu ja asutakse lahendusi otsima. Tegemist ei ole suletud nimekirjaga, vaid Justiitsministeeriumi ja kaasatud osapoolte seisukohaga (kaasatud osapoolt sisendi kohta vt ka seletuskirja) lahendamist vajavate probleemide kohta. Probleemide väljatoomisel on aluseks võetud nii uue arengukava väljatöötamisel osalenud partnerite sisendid, olemasolevate arengukavade 2006-2008.a aruanded, nimetatud valdkondades viimastel aastatel läbi viidud uuringud ning ka Euroopa Liidu, Euroopa Nõukogu jt rahvusvaheliste organisatsioonide poliitikadokumendid koostatava arengukava teemadel.

Mitmed probleemid on sihtrühmade lõikes kattuvad, nt oluline on nii koduvägivalla kui inimkaubanduse ohvrite varajane märkamine ja kiire abistamine (sihtrühmade lõikes küll teatud erisustega). Kõik rahvusvahelised dokumendid käsitlevad ohvrite (sealjuures erinevat liiki väärkohtlemise ohvrite, sh nii koduvägivalla kui inimkaubanduse) ohvrite abistamist kui ühte prioriteeti. Nii koduvägivalla probleeme käsitlevad EL dokumendid, Palermo protokoll kui inimkaubandusevastane EN konventsioon ootavad riikidelt meetmeid ohvri kehalise, vaimse ja sotsiaalse tervenemise tagamiseks, sh sobiva eluaseme andmist, oma õiguste tutvustamist, arstiabi, psühholoogilise ja ainelise abi andmist, tööhõive ja kutseõppe võimaluste pakkumist. Inimkaubandusevastane EN konventsioon eeldab ka selliste asjakohaste seadusandlike või muude meetmete tarvitusele võtmist, mis tagavad, et ohvri abistamist ei seata sõltuvusse tema valmisolekust olla tunnistajaks.

Alaealiste õigussüsteemi vaatevälja sattumise ennetamisega seotud probleemid

1) Riskirühmas oleva pere ja laste vajadused jäävad õigeaegselt märkamata, varajane märkamine on aga sekkumiste kavandamiseks väga tähtis. Kuna laste erinevate võimalike probleemide märkamine ja ennetamine kuulub eri valdkondade alla, nt hariduslike erivajadustega ja koolikohustuse mittetäitmisega tegeleb kool, pere majanduslike ja sotsiaalsete probleemidega KOV, kui laps on toime pannud õigusrikkumise, siis sekkub alaealiste komisjon või õigussüsteem jne, ei saa sellega kaasnevaid küsimusi lahendada koostööd tegemata. Kuigi siin on toimunud viimastel aastatel mitmeid edasiminekuid, puuduvad sageli erinevate asutuste omavahelise koosöö osas kokkulepped konkreetsete tegevusmudelite kohta ehk kuidas ja kellega tuleks koostööd teha ja lapse juhtumi kohta infot jagada. Probleeme on ka erispetsialistide vähesusega ja/või ülekoormusega, aga ka eriteadmiste piisavusega, kuidas laste probleeme tulemuslikult lahendada.

- 2) Uuringud näitavad, et lapsevanemate toimetulek, vanemlikud oskused, läbisaamine lastega mõjutavad oluliselt noore kalduvust õigusrikkumisi toime panna, samuti koolikohustuse täitmist (vt nt Markina & Šahverdov-Žarkovski 2007; Tiko & Rannala 2008). Vanematel pole aega lastega piisavalt tegeleda ja neile tähelepanu pöörata, kas siis tööga ülehõivatuse, sotsiaalse toimetulematuse, sotsiaalsete oskuste puudumise või muude põhjuste tõttu (Rannala, Tiko, & Rohtla, 2006). Politsei leidis pisivargusi analüüsidest¹³, et sageli oli väiksemate laste varguste taga pere kodused probleemid (vanemate lahusus, tähelepanu vajadus) või vanemliku järelevalve puudumine. Seega on vanematel noorte kuritegelikule teele sattumise ennetamisel oluline roll ning neid tuleks lapse probleemide lahendamisse igakülgsest kaasata kui ka jätkuvalt harida ja nõustada lapse arengu toetamiseks.
- 3) Koolikohustuse mittetäitmine on ohutegur, mis võib viia noore poolt õigusrikkumiste toimepanemiseni. Nt selgus ühest uuringust, et koolist sagedamini puudevatel lastel esineb tihedamini ka tõsisid õigusrikkumisi, vägivaldset käitumist ning õigusrikkumisi üldiselt. Eriti tugev on seos koolikohustuse eiramise ning uimastite kasutamise vahel.¹⁴ Koolikohustuse mittetäitmist võivad põhjustada mitmed erinevad tegurid. Nt Tallinna Ülikool uuris, mis põhjustavad akadeemilist ebaedu ja koolist väljalangemist ning tõi õpilaste küsitlemise tulemusena esile järgmised ohukohad: õppetöö ülejõu käiv koormus; õpilaste krooniline väsimus; õpilaste tervistkahjustav käitumine; vastumeelsus kooli suhtes, igavlemine koolis; õpetaja huvipuudus õpilase edasijõudmise suhtes õppetundides; õpetaja sallimatus/vähene usaldatavus õpilaste silmis; ebarahuldav tunnidistsipliin; kooli vanameelsus.¹⁵
- 4) Alaealiste komisjonide süsteem, mis justiitsüsteemi kõrval tegeleb ca 30% alaealiste kuritegudega, pole tervikuna efektiivne. Alaealiste komisjonides on endiselt probleemiks mõjutusvahendite vähene kättesaadavus, nt läbi aastate on sagedamini tehtud alaealistele hoiatusi (40%), ÜKT-d (22%) ja suunatud spetsialisti juurde vestlusele, samas lepitamist ja käändust on kasutatud äärmiselt vähe. Sageli seetõttu, et puudu on olnud mõjutusvahendi pakujatest (lepitajatest, tugisikutest, programmidest jne). Alaealiste komisjonide praktika ja kvaliteet on erinev, vaja oleks tugevat koordineerimist, sh ka sisulisemat koolitust, alaealiste kohtlemisega ja mõjutusvahendi määramisega seotud nõustamist, mõjutusvahendite määramise protsessi tähtaegade seiramist.
- 5) Erikoolidega seonduvad erinevad probleemid - nt õpilaste kõrge retsidiivsus, koolist omavoliliselt lahkumine, korrarikkumised jne - on püsinud aktuaalsena juba mitmeid aastaid. Positiivsena saab märkida, et viimastel aastatel on asutud erikoole rohkem uurima ning HTM on valmistanud ette erikoolide kontseptsiooni, mille eesmärgiks on õppe- ja kasvatustöö isikukeskseks muutmine ning koolide infrastruktuuri kaasajastamine.
- 6) Alaealiste kuritegevuse prioriteetses väljendub õiguskaitseasutuste jaoks kiires ja professionaalses menetlemises. Alaealistele spetsialiseerumine, mis on toimunud tänaseks nii prokuratuuris ja ka korrakaitsepolitseis, on nüüd ka kriminaalpolitseis lõpule jõudmas - eelmisest aastast on kohustuslik määrata politseiasutustes ametnikud, kelle põhiülesandeks on alaealiste poolt toime pandud kuritegude menetlemine. Alaealiste vastu toime pandud kuritegude menetlejad on hetkel nimeliselt määratud Põhja PP ja Lõuna PP-s. Nüüd tuleks tegeleda sellega, et kõikides piirkondades oleks tagatud nii alaealiste poolt ja vastu toime pandud kuritegude jaoks menetlejad ning neile vastava ülesande täitmiseks vajalik väljaõpe.

¹³ Klein, M., Põldar, M. (2009). Pisivargused 2009. aasta alguses. Politseiamet 2009.

¹⁴ Markina, A., Šahverdov-Žarkovski, B. (2007). Eesti alaealiste hälbiv käitumine. Tartu Ülikooli Õigusinstituut, Justiitsministeerium, 2007.

¹⁵ Henno, I., Reiska, P., Ruus V.-R. (2008). Üldhariduse olukorrast hariduse tulevikukujundajatele. Riigikogu toimetised 18, 2008.

Koduvägivallaga seotud probleemid

- 7) Koduvägivald jääb paljuski kodu seinte vahele ja ohvrid ei julge, ei oska või ei taha sellest teatada ega abi otsida. Uuringute kohaselt on perevägivald Eestis laialt levinud, hinnanguliselt ligi viiendik naisi on kogenud vägivalda¹⁶, raseduse ajal koduvägivald suurenes, eriti intensiivistus füüsiline vägivald¹⁷. Politsei teavitab raskematest juhtumitest vaid ligi kümnendik ohvritest ja politsei kutsutakse välja enamasti alles siis, kui vägivald on juba mõnda aega kestnud (Kase & Pettai 2005); vaatamata vigastuste raskusastmele sai arstiabi vaid kolmandik ohvritest¹⁸. Vägivallajuhtumiteest õigeaegse informatsiooni liikumist erinevate ametkondade (nt ohvriabi-, sotsiaal- ja lastekaitsetöötajad, politsei) vahel takistab sageli ohvri emotsionaalsest seisundist tulenev keeldumine andmete edastamise kohta. Spetsialistid pole aga sageli ka ise teadlikud, kellele ja mis infot tuleks ohvri abistamiseks edastada.
- 8) Kuigi Eesti meedikud ei alahinda naistevastast vägivalda vaid peavad seda tõsiseks probleemiks (nt ligi pooled meedikud on oma igapäevatöös kokku puutunud naistega, kes kannatavad kodus korduva vägivalla all), on medikute seas tugevalt kinnistunud ohvrit süüdistav hoiak ning osa medikutest suhtuvad ohvrise eelarvamusega (vaid iga teine suudab tunnistada, et vägivald on ohvrile tehtud ülekohtus).¹⁹ Tervishoiutöötajatel on aga oluline roll vägivallaohvrite avastamises ja vägivalla peatamise protsessi algatamises. Nt Soomes on soovitatav naistenõuandlates/sünnitushaiglates küsida lähisuhtevägivalla kohta vähemalt üks kord naise esimese kahe rasedustrimestri jooksul ja lastekliinikutes mitte hiljem kui lapse pooleaastaseks saamisel ja seejärel lapse aastaseks saamisel, kasutades uurimisprojekti käigus valminud lähisuhtevägivalla avastamise küsimustikku.²⁰
- 9) Suurem tähelepanu on seni koondunud koduvägivalla ohvrite abistamisele ja nõustamisele. Koduvägivalla vähendamiseks on vajalik lisaks kannatanute abistamisele tegeleda ka vägivallatsejatega. Kuigi vanglates ja kriminaalhoolduses on viimastel aastatel loodud mitmeid erinevaid programme kurjategijate rehabiliteerimiseks, on see temaatika jäänud selgelt tahaplaanile ning teatud teenustest ja programmidest on veel puudus. Samas on ka ennekõike meessoost vägivallatseja seas igasugustesse tugirühmadesse suhtumine umbuslik või ei olda nendest võimalustest informeeritud. Nt on uuringutes²¹ välja toodud, et vägivaldsetele meestele oleks vaja spetsiifilisi tugirühmi ja psühholoogide abi ning kaaluda nende kohustuslikku suunamist sellistesse programmidesse seni, kuni vabatahtlik liitumine pole ühiskonnas tavaliseks muutunud.
- Ka korduvate seksuaalkuritegude vältimiseks on vajalik rehabilitatsiooniprogrammide või muude meetmete pakkumine. Samuti tuleks niisuguseid rühmi rohkem reklaamida, rõhutades võimalikke positiivseid tulemusi ja vältides nendes osalejate stigmatiseerimist rühmade nimetuste kaudu²².
- 10) Lähenemiskeelu rakendamisega seotud puudujääkide tõttu ei ole koduvägivalla ohvritele tagatud piisav kaitse. Nt kannatanute vähene teadlikkus või ebaselge arusaam lähenemiskeelu rakendamisest on kaasa toonud petliku ettekujutuse lähenemiskeeluga kaasnevast turvalisusest

¹⁶ Pettai, I., Proos, I. (2003). Vägivald ja naiste tervis: sotsioloogilise uuringu materjalid; Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, Avatud Eesti Fond, EV Sotsiaalministeerium. – Tallinn, 2003.

¹⁷ Pettai, I., Kase, H. (2006). Sünnitaja käitumine ja koduvägivald Eestis. Avatud Eesti Fond.

¹⁸ Pettai, I., Proos, I. (2003). Vägivald ja naiste tervis: sotsioloogilise uuringu materjalid; Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, Avatud Eesti Fond, EV Sotsiaalministeerium. – Tallinn, 2003.

¹⁹ Ibid.

²⁰ <http://www.naistetugi.ee/Guidebooklayout.pdf>

²¹ Allaste 2008

²² ibid

ning kannatanu muutliku käitumise lähenemiskeelu taotlemisel, aga ka kannatanu enda poolt lähenemiskeelu tingimuste rikkumisi; lähenemiskeelu täitmise tagamiseks puuduvad kontrollimeetmed ja mõeldud pole ka kannatanute turvameetmete peale, et tagada kannatanute kaitse lähenemiskeelu saanud isiku võimaliku vägivalda eest; ajutise lähenemiskeelu rikkumise puhul puuduvad sanktsioonid, mistõttu lähenemiskeelu osapooled ei suhtu lähenemiskeelu tingimustest kinnipidamise tõsiselt ning ka menetlejad ei pea ajutise lähenemiskeelu taotlemist ega kohaldamist sageli otstarbekaks.²³

Inimkaubandusega seotud probleemid

- 11) Seni on inimkaubanduse probleemidele lähenetud liiga kitsalt. Peamiselt on tegeletud seksuaalse eksploateerimise vastu võitlemisega²⁴, teistele inimkaubanduse liikide ennetamisele, juhtumite avastamisele nagu nt tööjõu eksploateerimise eesmärgil toimuv inimkaubandus, ei ole seni piisavalt tähelepanu pööratud. Samas on see kasvava tähtsusega probleemistik. Näiteks on 2008. a lõpus ja 2009. a alguses suurenenud tööturuteenust osutada soovivate ettevõtjate arv, samuti inimeste kaebuste arv, kes on tasunud eratööbüroodele töövahenduse eest²⁵ - tööturuteenuste ja -toetuste seaduse (§12 lg 2) kohaselt ei tohi aga eratööbüroo nõuda tasu töövahenduse eest tema poole tööleidmise sooviga pöördunud isikult.
- 12) Kuigi inimkaubanduse ja prostitutsiooni ennetustööd on Eestis juba mitmeid aastaid tehtud, ei saa uuringute põhjal väita, nagu oleks teadlikkus väga suurel määral paranenud. Võrreldes keskkoolinoorte küsitlusi aastatest 2002 ja 2007 on teatavaid paranemise märke^[6], kuid endiselt ei näe noored võimalikke ohte seoses inimkaubandusega (nt võimalust sattuda reisimisel või õpingutega seoses tööorjuse ohvriks või seksuaalse ärakasutamise ohvriks), ei oska seista enda õiguste eest tööturul ega karta kuritegevuse haaret. Eriti murettekitav on jätkuv nõudluse normaliseerimine noorte seas. Inimkaubanduse ennetamise nõustamistelefoni teenust kasutavate inimeste, nii noorte kui täiskasvanute seas on majanduslanguse perioodil eriti suureks ohumärgiks valmisolek nõustuda mis tahes töötingimuste ja töölepingutega.
- 13) Saatjata laste, kui inimkaubanduse potentsiaalsete ohvrite, tuvastamine ja abistamine alati tagatud, probleemistikku on Eestis ka suhteliselt vähe uuritud.

Saatjata laste tuvastamiseks ja abistamiseks puudub eraldi juhend (erinevalt inimkaubanduse ohvritest, kelle osas on juhend loodud), olemasolevad seadused ja juhendmaterjalid²⁶ ei kajasta aga piisavalt selgelt erinevate osapoolte rolle ja koostöökokkuleppeid ega protseduurireegleid.

Saatjata alaealiste teema on suhteliselt vähe uuritud valdkond Eestis; samuti pole antud vallas toimunud ühiskondlikke debatte ega arutelusid ning sel teemal koolitati spetsialistide viimati 2001. ja 2002. aastal²⁷. Piirivalveamet ei registreeri eraldi saatjata alaealise ja saatjaga alaealise riiki sisenemisi. Küll jälgis Piirivalveamet 2009. a 6 kuu jooksul laste piiriületusi, mille põhjal saab probleemi ulatust ja olemust põhjalikumalt analüüsida ning ka planeerida edasisi tegevusi. Vajalik oleks seega luua alaealiste piiriületuse põhjuste, vastuvõtja ja saatja olemasolu ning

²³ Tamm, K., Tammiste, B. (2009). Lähenemiskeelu kasutamine kriminaalmenetluses. Justiitsministeerium, kriminaalpoliitika osakonna analüüsi projekt, 2009.

²⁴ <http://www.sm.ee/tegevus/sooline-vordoiguslikkus/inimkaubandus-ja-prostitutsioon/uuringud.html>.

²⁵ Sotsiaalministeeriumi tööturuosakonna andmetel.

^[6] Marion Pajumets 2002, Socio Uurimiskeskus 2007, uuringud kättesaadavad aadressil

<http://www.sm.ee/tegevus/sooline-vordoiguslikkus/inimkaubandus-ja-prostitutsioon/uuringud.html>.

²⁶ Nt inimkaubanduse ohvri abistamise ja tuvastamise juhend, juhendmaterjal haridusametnikele pagulaste ja rahvusvahelise kaitse saajate laste integreerimiseks Eesti haridussüsteemi.

²⁷ SA Migratsioonifondi uuring saatjata alaealiste kohta, 2009.

usaldusväärse kontrollimise võimalused. Kaubitsetud või saatjata alaealiste puhul tuleks tähelepanu pöörata ka nende perede nõustamisele ja abistamisele.

- 14) KMA on välja toonud varjupaigasüsteemi kuritarvitamise probleemi, mis seisneb selles, et tagakiusamise eest põgenevad inimesed võivad sattuda inimkaubitsejate ohvriks (sh seksuaalne ärakasutamine jm kuriteod) ning kaubitsejad suunavad varjupaika taotlema inimesed, kes on tegelikult majandusmigrandid või kurjategijad (eesmärgiga vältida nende kiiret väljasaatmist). Samuti ei ole välistatud, et kaubitsejad taotlevad ise varjupaika. Ebaselged on KMA võimalused ja kompetents kaubitsemise asjaolusid kontrollida. Kuna varjupaigamenetlus on konfidentsiaalne, ei saa KMA politseile edastada menetluse käigus saadud detailset informatsiooni inimkaubanduse juhtumite kohta ning puudub ka alus varjupaiga ja elamisloa andmisest keeldumiseks. Varjupaigasüsteemi kuritarvitamisega kaasneb koormus KMA-le ja kohtusüsteemile ning sotsiaalhoolekandesüsteemile. Lisaks puudub efektiivne ja õiguspäraselt toimiv piirimenetlus, st juurdepääsumenetlus varjupaigasüsteemile (menetluse esimene faas). Mitmed varjupaigataotlejad on Eestisse saabunud ebaseaduslikult piiri ületades ning mitmel korral on nad piiril tabatud Eestist välja minemise katsel.
- 15) Kasvanud on interneti vahendusel toime pandud väärkohtlemine. Internetikeskkonnas toimepandud kuritegude väljaselgitamiseks toimib alates 2009.a algusest Politseiametis süsteem, kus on olemas monitoorijad, kes osutavad teenust kõikidele politseiasutustele vastavalt nende poolt edastatud vajadustele. Monitoorijate tegevust koordineerib kriminaalosakond, kes edastab saadud info politseiasutustele. Praegust monitoorimisvõimekust, samuti kriminaalpolitsei võimekust lahendada internetikeskkonnas toimepandud kuritegusid, tuleb tõsta.
- 16) Inimkaubandusega seotud kuritegude statistika ei peegelda adekvaatselt situatsiooni inimkaubanduse osas.²⁸ Peamiselt puudub ülevaade tööorjuse ning sunnitööga seotud võimalikest inimkaubanduse juhtumitest, potentsiaalsetest ning tegelikest ohvritest jms – edaspidi oleks vajalik vastava ülevaate koostamine. Probleemiks on ka adekvaatse ülevaate saamine Eestist pärit ohvrite kohta välisriikides ehk sihtkohamaades.

Ülevaate saamine registreeritud inimkaubanduse juhtumitest on raskendatud ka seetõttu, et Eesti ei ole karistusseadustikus eraldi inimkaubanduse kui kuriteo koosseisu. Lähtuvalt ÜRO inimkaubanduse lisaprotokollist (Palermo protokoll), inimkaubandusevastasest Euroopa Nõukogu konventsioonist ning Euroopa Liidu Nõukogu 19. juuli 2002 raamotsusest inimkaubanduse vastu võitlemise kohta (2002/629/JSK) peaks Eesti kriminaliseerima inimkaubanduse (sh kõik inimkaubanduse liigid).

Koduvägivalla ja inimkaubandusega ohvrite abistamisega seotud probleemid

- 17) Nii koduvägivalla kui inimkaubanduse ohvrite toetamiseks pole tagatud abistavate teenuste kättesaadavus ühtlaselt üle riigi, teenuste pakkumise osas puudub järjepidevus (nt ohvrite abistamiseks valitsusväliste organisatsioonide töö riigi poolt rahastamisel) ning osadele sihtrühmadele ka spetsiifilised teenused.

Praeguseks on avatud mitmes suuremas linnas turvakodud vägivallaohvritest naistele ja lastele ning loodud rehabilitatsioonikeskus ja varjupaigad kaubitsetud naistele, ent neid võimalusi ei ole siiski piisavalt.

2009. a oli SoMil esialgselt kavas välja töötada ohvriabi seaduse muudatused, millega oleks pandud inimkaubanduse varjupaikade rahastamine ohvriabiteenuse alla. Kuna vastav eelnõu ei

²⁸ Inimkaubanduse kuriteokoosseisu ja definitsiooni analüüs. Justiitsministeerium, Kriminaalpoliitika osakond. 2009. Projektiversioon.

ole 2009. a I poolaastal valminud, on jätkuvalt küsimärgi all inimkaubanduse ohvreid abistavate varjupaikade rahastamise järjepidevus.

Täielikult puudub info, milliseid teenuseid võiksid vajada tööorjuse ohvrid.

Puudub kogemus meessoost seksuaalse ekspluateerimise ohvrite abistamisel. Nendele spetsiifilisi teenuseid veel ei ole. Ka naissoost inimkaubanduse ohvrite rehabilitatsiooniprogrammi hindamine on tegemata, kuid ilmselt vajalik teenuste edasiarendamiseks.

18) Puudulik on kriminaalmenetluses ohvrite toetamise, nt tugiisikute kasutamise võimalused. Tunnistaja ja kannatanu ütlused ja osalemine ülekuulamisel, kohtuistungil on võtmetähtsusega süü tõendamisel. Seega on oluline, et koduvägivalla, seksuaal- jm väärkohtlemise juhtumite puhul tunnistajaid ja kannatanuid kriminaalmenetluses osalemiseks toetatakse ja nõustatakse.

19) Hetkel ei ole toimivat ega kokkulepitud süsteemi, kuidas abistada kolmandatest riikidest pärit inimkaubanduse ohvreid, kellel on õigus järelemõtlemisajale – milliseid abiteenuseid peaksid nad saama ning kuidas toimuks teenuste rahastamine. Mitmed ELi liikmesriigid on kolmandatest riikidest saabuvate inimkaubanduse voogude peamised sihtriigid, lisaks on tõendeid ELi siseste inimkaubandusvoogude kohta^[3]. Sellest lähtuvalt tuleks mõelda inimkaubanduse ohvrite abistamisele ning vastavale ennetustööle ka kolmandatest riikidest pärit ohvrite puhul. Vajalik on, et need isikud, kes võivad rahvusvahelist kaitset vajada, ei jääks piiril märkamata. Abivajaja märkamine teeb võimalikuks tema aitamise ja ka kurjategijate tabamise.

4. Arengukava eesmärgid, tähtaeg ja edukuse hindamine

Uues kavas soovitakse selgelt eristada eesmärgid, meetmed ja tegevused, millele lähiaastatel panustada, et haavatavate sihtrühmade seas kuritegevust vähendada. Vastupidiselt paljudele senistele valitsuse arengukavadele ei soovita tegeleda kõigega natuke, vaid valida prioriteetsed eesmärgid: kõigega tegelemine viib tegelemiseni ei millegagi.

Prioriteetsete teemade valikul on lähtutud nii Laulasmaa deklaratsioonist, kehtivatest riigikogu kriminaalpoliitika arengusuundadest, ent ka uueks perioodiks kriminaalpoliitika arengusuundade projektis toodud eesmärkidest. Kriminaalpoliitika arengusuundi käsitletakse koostatava arengukava katusdokumendina.

Koostatavas arengukavas on plaanis põhitähelepanu pöörata lastele, ennetamiseks nende väärkohtlemise (sh koduvägivalla, inimkaubanduse²⁹) ohvriks sattumist lapseas, aga ka ohvriks sattumist või kuritegude toimepanemist täiskasvanuna. Lapsed moodustavad ühe eriti haavatava sihtrühma nii oma noorusest tuleneva arengutaseme ja suhtelise kogenumatuse ja sõltuvuse tõttu täiskasvanute hoolitsusest. Just sotsiaalse kaitsetuse tõttu ähvardab lapsi suurem oht ka inimkaubanduse ohvriks langeda³⁰.

Sellest tulenevalt on koostatava arengukava esialgsed eesmärgid:

1) Ennetada alaealiste sattumist õigussüsteemi vaatevälja

- eelkõige perede (jt laste hooldajate) suutlikkuse suurendamine, et täita laste kasvatamise ja hoolitsemisega seonduvaid ülesandeid;

^[3] Euroopa Liidu Nõukogu. Brüssel 25.3. 2009. KOM (2009) 136 lõplik. Ettepanek: nõukogu raamotsus, milles käsitletakse inimkaubanduse ennetamist ja selle vastast võitlust ning ohvrite kaitset ja millega tunnistatakse kehtetuks raamotsus 2002/629/JSK. lk 2, p. 1.2.

²⁹ Inimkaubanduse puhul peetakse antud arengukava ettepaneku kontekstis silmas nii riigisiseseid kui riikidevahelise inimkaubanduse avaldumisvorme ning kõiki inimkaubanduse liike.

³⁰ EL Nõukogu inimkaubanduse raamotsus 2002/629/JSK.

- varajase lapse probleemide märkamise süsteemi arendamine ja KOV-i rolli tugevdamine ennetamisel;
- haridussüsteemi aktiivsem kaasamine väärkohtlemise ennetamisse;
- õigusrikkumisi toime pannud laste (s.h. alaealiste komisjonide ja erikoolide süsteemiga kokkupuutunud noorte) taasühiskonnastamine.

2) Ennetada koduvägivalla ohvriks sattumist

- avalikkuse teadlikkuse tõstmine eesmärgiga tõsta väärkohtlemise juhtumitest teatamist;
- tervishoiusüsteemi rolli suurendamine väärkohtlemise avastamisel ja abistamise protsessi käivitamisel;
- abistamise teenuste (nt nõustamine, õigusabi, spetsiifilised sihtrühmapõhised teenused) kättesaadavuse suurendamine ja teenuste järjepidevuse tagamine erinevat liiki koduvägivalla ohvritele;
- ohvrite paremaks kaitseks lähenemiskeelu regulatsiooniga seonduva arendamine;
- ohvriga kokkupuutuvate asutuste vahel toimiva võrgustikutöö tagamine, suurendades selleks ka spetsialistide kompetentsi (nt ohvrite tuvastamiseks ning abistamiseks) ning luues/tugevdades koostöömudeleid ohvri probleemidega tegelemisel;
- koduvägivallajuhtumite tõhus menetlemine, teo toimepanijate vastutusele võtmine;
- ohvri huvide ja vajadustega arvestamine kriminaalmenetluses neid toetades ja nõustades;
- õigusrikkujate rehabiliteerimiseks erinevate ravi- ja nõustamisvõimaluste loomine;

3) Ennetada inimkaubanduse ohvriks sattumist

- ennetustegevuste paremaks kavandamiseks kõnealuste valdkondade seiramisele, ohvrite kohta statistika kogumise arendamisele jms;
- potentsiaalsete sihtrühmade seas ennetustegevuse arendamine, et vältida inimkaubanduse ohvriks, eriti korduvaks ohvriks langemist;
- nõudluse vähendamine haavatavate sihtrühmade väärkohtlemisel (nt tööjõu ärakasutamise ennetamine töandjate poolt, seksuaalse ärakasutamise nõudluse poole vähendamine ennetus- ja teavitustegevuse kaudu);
- spetsialistide suutlikkuse arendamine õigeaegselt inimkaubanduse ohvreid tuvastada ning abistada – selleks vastava süsteemi arendamine ning täiendamine; sh asutustevaheliste koostöölepete kaudu.

Arengukava plaanitakse koostada aastateks 2010 – 2014, samas võivad arengukava väljatöötamise käigus need tähtajad muutuda. Justiitsministeerium, tuginedes senisele kogemusele arengukavade kestvuse osas (3-5 aastat), leiab, et sellise perioodi jooksul on võimalik käivitada ja osaliselt kindlasti ka saavutada esialgseid soovitud muutusi.

Arengukava edukuse hindamiseks töötatakse arengukava koostamise käigus välja erinevad näitajad nii eesmärkide saavutamise, meetmete ja tegevuste täitmise kohta. Arengukava edukuse hindamiseks tuleks kasutada nii uuringuid, kriminaalstatistikat, aga võiks kaaluda ka eraldi arengukava mõju hindamise uuringu läbiviimist.

5. Arengukava väljatöötamise korraldus

5.1. Kaasatud osapooled

Arengukava koostamist koordineerib Justiitsministeerium. Arengukava töötatakse välja:

- Justiitsministeeriumi (sh prokuratuur, vanglad ja kriminaalhooldus),
- Haridus- ja Teadusministeeriumi (sh valitsemisalaasutusi kaasates),
- Siseministeeriumi (sh valitsemisalaasutusi kaasates),
- Sotsiaalministeeriumi (sh valitsemisalaasutusi kaasates),

- Välisministeeriumi,
- Rahandusministeeriumi koostöös.

Arengukava koostamise kaasatakse ka teisi oma ala asjatundjaid ning kodanikeühendusi, nt Lastekaitse Liit, Kuriteoennetuse Sihtasutus, MTÜ-d Living for Tomorrow, Eesti Naiste Varjupaikade Liit, Tartu Laste Tugikeskus jt, aga ka Tallina Perekeskus, Kristiine Sotsiaalkeskus. Kaasamise küsimustes nõustatakse arengukava koostajaid Praxise ja Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liidu (EMSL) poolt seoses projekti „Mittetulunduslikud esindusorganisatsioonid kui võrdväärsed partnerid riiklike otsuste planeerimisel ja elluviimisel“ läbiviimisega ning EMSL-i eestvedamisel on kavas arengukavas käsitletavaid küsimusi arutada ka 2009. a augustis toimuval kodanikefoorumil.

Arengukava koostamise ettepaneku kooskõlastamisringil palutakse erinevatel kaasatud osapooltel nimetada ka konkreetsed esindajad, kes hakkavad kuuluma arengukava eesmärkidest tulenevatesse temaatilistesse töörühmadesse (alaealiste õigussüsteemi vaatevälja sattumise, koduvägivalla ja inimkaubanduse ennetamine) ning koordineerivad ja vastutavad oma haldusalas arengukava ettepanekus toodud probleemidele lahenduste leidmise eest.

Töörühmade ülesandeks on koostada detailsem olukorra analüüs (osaliselt saab kaetud kehtivate inimkaubanduse vastu võitlemise ja alaealiste kuritegevuse vähendamise arengukavade lõpparuandega), täpsustades arengukavaga lahendatavad valdkonna probleemid, sõnastada eesmärgid, meetmed, indikaatorid ning töötada välja rakendusplaan aastateks 2010-2014.

5.2. Arengukava väljatöötamise kava

Tegevused	Tulemused	Tähtaeg
I ETAPP – arengukava struktuuri määratlemine		
Arengukava väljatöötamiseks ettepaneku koostamine ja valitsusele esitamine	<ul style="list-style-type: none"> • Ettepanek teiste kaasatud osapooltega kooskõlastatud; • Ettepanek valitsuses heaks kiidetud. 	Juuli 2009
Töörühma(de) moodustamine ja arengukava koostamise korralduse tutvustamine	<ul style="list-style-type: none"> • Töörühmad on moodustatud ning koostatud on töörühmadele lähteülesanded – ülesanded ja ajakava. • Töörühma (sh ekspertide) I kohtumine on toimunud, kus tutvustatakse arengukava väljatöötamise korraldust ja strateegia struktuuri. 	August 2009
II ETAPP – arengukava koostamine ja analüüs		
Arengukava osade koostamine	<ul style="list-style-type: none"> • Kaardistatud on valdkonna probleemid koos võimalike lahendusvariantidega. • Töörühma liikmed on esitanud valdkonna analüüsi koos lahendusvariantidega Justiitsministeeriumile. • Justiitsministeerium on andnud tagasisidet töörühmalikmetele. • Valminud on strateegia esialgne kavand. 	September-november 2009
Arengukava kavandi kokkupanemine	<ul style="list-style-type: none"> • Töörühma II kohtumine on toimunud. • Arengukava kavand, sh ka rakendusplaan, on läbi arutatud. • Välja on töötatud indikaatorid. 	November 2009
III ETAPP – arengukava laiem arutamine, kooskõlastamine ja kinnitamine		
Arengukava kooskõlastamine	<ul style="list-style-type: none"> • Arengukava eelnõu on kooskõlastatud teiste 	November 2009

ministeeriumide ja huvirühmadega	teemaga tegelevate osapooltega	
Arengukava täiendamine vastavalt kooskõlastuselt saadud ettepanekutele	<ul style="list-style-type: none"> • Arengukava eelnõu ja seletuskiri on valmis 	Detsember 2009
Arengukava esitamine valitsusele	<ul style="list-style-type: none"> • Arengukava on esitatud Vabariigi Valitsusele 	Jaanuar 2010

6. Seos teiste valdkonna strateegiadokumentidega

Lisaks kehtivale inimkaubanduse vastu võitlemise arengukavale ning alaealiste kuritegevuse vähendamise arengukavale on koostatava arengukavaga seotud ka muud strateegilised dokumendid.

I Kriminaalpoliitika ja sisejulgeolek:

- **Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2010** (kinnitatud Riigikogu 21.10.2003. a. otsusega, RT I 2003, 67, 457, 2006, 8, 43) millega määratakse kindlaks ühtsed kriminaalpoliitilised põhimõtted ja pikaajalised eesmärgid ehk laiem raamistik kriminaalpoliitika kujundamiseks.
- **Justiitsministeeriumi arengukava aastani 2012** (kinnitatud ministri 15.01.2008.a käskkirjaga nr 8), mille üheks strateegiliseks eesmärgiks kriminaalpoliitika valdkonnas on kuritegevuse vähendamine, kus meetmetena on muu hulgas nimetatud nii usaldusväärse kuritegevuse ülevaate tagamine, alaealiste kuritegevuse vastase võitluse tõhustamine, alaealiste vastu toime pandud kuritegude ärahoidmine, inimkaubandusega seotud kuritegevuse vähendamine.
- **Eesti turvalisuspoliitika põhisuunad aastani 2015** (kinnitatud Riigikogu 10.06.2008. a. otsusega, RT I 2008, 25, 165), mis piiritleb turvalisuspoliitika ühtsed põhimõtted ja pikaajalised eesmärgid. Dokumendis käsitletakse kaheksat turvalisuspoliitika põhisuunda: turvalisem tunne, ohutum liiklus, tuleohutum elukeskkond, kaitstum vara, vähem õnnetusi, turvalisem riik, kiirem abi ning tõhusam turvalisuspoliitika.

II Haridusvaldkond:

- **Noorsootöö strateegia 2006-2013** (kinnitatud 06.07.2006 Valitsuse 07.07.2006 korraldus nr 380), milles määratletakse noortepoliitika ja noorsootöö arenguks vajalikud meetmed noorsootöö eri valdkondades: erinoorsootöö, huvitegevus ja huviharidus, noorte teavitamine, noorte nõustamine, noorsoo-uuringud, noorsootööalane koolitus, tervistav ja arendav puhkus, töökasvatus, rahvusvaheline noorsootöö ja noorte osalus.
- **Üldharidussüsteemi arengukava aastateks 2007–2013** (kinnitatud 19.01.2007 VV korraldusega nr 26), mille alusel luuakse võimalused iga õppija arengu toetamiseks ning isiklikus, töö- ja ühiskonnaelus tarvilike teadmiste, oskuste, väärtushinnangute ja valmisolekute kujunemiseks ning pannakse alus elukestvatele õppele. Head toimetulekut koolis toetavad ka laste arenguliste erivajaduste varajasele märkamisele suunatud tegevused, üldhariduskoolist väljalangemist ennetavad meetmed.
- **HTM-i programm Turvaline kool 2009-2011** (kinnitatud haridusministri 26.05.2009.a käskkirjaga nr 405), milles käsitletakse kooliturvalisust järgmistes valdkondades: tuleohutus, tervisekaitse, kiusamine, meediakasutus, liikluskasvatus ja koolikohustuse täitmise tagamine.
- **HTM-i tegevuskava noorte toimetuleku toetamiseks sh alaealiste õigusrikkumiste ennetamiseks ja vähendamiseks HTM-i valitsemisalas 2009-2011** (projekt), milles nähakse ette meetmeid käitumisprobleemidega lastega tegelemiseks üldhariduskoolis, alaealiste komisjonides ja erikoolides.

III Sotsiaal- ja tervise valdkond:

- **Rahvastiku tervise arengukava 2008-2020**, mille eesmärgiks on tervena elatud eluea pikenemine enneaegse suremuse ja haigestumise vähendamise kaudu. Eraldi on arengukavas välja toodud viis valdkonda, mis kajastavad sotsiaalse sidususe ja võrdsete võimaluste suurendamist, lastele

tervisliku ja turvalise arengu tagamist, tervist toetava keskkonna kujundamist, tervislike eluviiside soodustamist ning tervishoiusüsteemi jätkusuutlikkuse kindlustamist.

- **Narkomaania ennetamise riiklik strateegia aastani 2012**, mis tervikuna on suunatud isikule tekitatud psühholoogiliste, sotsiaalsete ja füüsiliste kahjude vähendamisele. Strateegia käsitleb komplekselt nii narkootikumide nõudluse poolt (ennetus, ravi, rehabilitatsioon) kui ka pakkumise poolt (erinevate jõustruktuuride tegevus: politsei, toll, piirivalve), hõlmates kuut valdkonda: ennetamine, ravi ja rehabilitatsioon, kahjude vähendamine, pakkumise vähendamine, narkootikumid vanglas ja uimastiolukorra seire.